

Üniversite Öğrencilerinde Problemlı İnternet Kullanımının Genel Psikolojik Belirtileri ve Sosyal Fobi ile İlişkisi

General Psychological Symptoms and Relation to Social Phobia of Problematic Internet Usage in University Students

Zeynep Kılıç, Gülgün Durat

Sakarya Üniversitesi

Correspondence / Yazışma Adresi:

Zeynep Kılıç

Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Esentepe Kampüsü 54187, Serdivan/
Sakarya

P: +0264 295 31 80

E-mail: Zeynep.aya@hotmail.com

Geliş Tarihi / Received : 06.06.2017

Kabul Tarihi / Accepted : 29.06.2017

Özet

- Amaç** Bu çalışmada üniversite öğrencilerinde internet kullanım sıklığı, problemlı internet kullanımı ile sosyodemografik özellikler, genel psikiyatrik belirtiler ve sosyal kaygı bozukluğu arasında ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.
- Gereç ve Yöntemler:** Kesitsel tipte olan bu araştırmanın evrenini 2014-2015 öğretim yılında Yalova Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere, sosyodemografik veri formu, Belirli Tarama Testi (SCL-90), Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği verilerek doldurmaları istenmiştir.
- Bulgular:** Araştırmaya 510 öğrenci katılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin %50,7'si kadın %49,3'ü erkektir. Çalışma grubu 1,2,3 ve 4. sınıflardan oluşmuştur. Öğrencilerin %34,5'i interneti günde 2-4 saat arası, %28,4'si 4-6 saat arası, %18,8'i 6 saat ve üstü kullandığını beyan etmiştir. Öğrencilerin problemlı internet kullanım puan ortalaması 68.25±23.718'dir. (Min. 33, max 161). Problemlı İnternet Kullanımı Toplam Puanı ile LBW Sosyal Fobi Belirtileri Ölçeği, SCL-90 toplam puanı ve bunların alt ölçekleri arasında pozitif yönde orta düzeyde ilişki saptanmıştır (p<0.05). En yüksek korelasyon katsayıları sırasıyla: SCL-psikotizm alt ölçeğinde 0.452, SCL toplam puanda 0.440, LBW toplam puanda 0.441, LBW kaçınma puanda 0.437, SCL-fobide 0.425, LBW kaygı puanda 0.414, SCL-anksiyete için 0.408, SCL-depresyon için 0.403 olarak bulunmuştur.
- Sonuç:** Problemlı internet kullanım ölçeğinden alınan puan ile internet kullanım sıklığı ve öğrencilerin sınıfı, maddi durumu ve kiminle yaşadığı arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. (**Sakarya Tıp Dergisi 2017, 7(2):97-104**)
- Anahtar Kelimeler:** Problemlı İnternet Kullanımı; Sosyal Fobi; SCL-90; Sosyal Kaygı Ölçeği (LBW)

Abstract

- Objective** This study reveals the prevalence of Internet addiction and associated socio-demographic characteristics among university students who are at risk as a result of excessive Internet usage. By employing those findings the size of the problem will be detected and allow the creation of ideas about precautions that can be taken in this regard. Also the detection of a relationship among internet addiction, general psychological symptoms and social phobia will contribute to the debate about the relationship between internet addiction and psychiatric disorders.
- Materials and Methods** The cross-sectional type of this research is the students who study at Yalova University in the 2014-2015 school years. A stratified random sampling method was used in the selection of the sample. The students who agreed to participate in the survey were asked to fill out the questionnaire by using the socio-demographic data form, the Symptom Checking Test, the Liebowitz Social Anxiety Scale and the Problematic Internet Usage Scale.
- Results** This research were carried out with participate 510 student. The students who participated in the study were 50.7 % female and 49.3 male. The study group consisted of the first, second, third and fourth grades. The students of 34.5% percent stated that they use the internet 2-4 hours a day, 28.4 % 4-6 hours and 18.8% 6 hours and over. The average problematic internet usage score of the students is (Min. 33, max 161). The problematic Internet Usage Total Score and LBW Social Phobia Symptoms Scale were found to have a moderate correlation with the SCL-90 Scale and their subscales (p<0.05). The highest correlation coefficients were found as the 0.452 in scl-psychoticism subscale, 0.440 in SCL total score 0.441 in LBW total score, , 0.437 in LBW avoidance score and 0.425 in SCL-phobic, 0.414 LBW anxiety, 0.408 in SCL anxiety, 0.403 in SCL depression, respectively.
- Conclusion** The significant relationship was determined between the score obtained from problematic internet usage scale and internet usage frequency, class, financial situation and who lived. (**Sakarya Med J 2017, 7(2):97-104**)
- Keywords** Problematic internet usage, Social Phobia, SCL-90, LBW

Giriş

İnternet modern dünyanın vazgeçilmez bir parçası olduğu gibi, hayatımızı kolaylaştıran ve vazgeçilmez bir unsuru haline gelen önemli bir teknoloji aracıdır¹. İnternet kullanımı yaşamı kolaylaştırması bakımından faydalı olmakla birlikte, aşırı olduğunda özellikle genç erişkinler için önemli bir problem haline gelmektedir. Üniversite öğrencileri için de sadece günlük yaşamı kolaylaştıran bir araç olması gerekirken, yaşamın amacı haline gelebilmektedir. İnternetin aşırı kullanımı kişinin gerçek hayattaki ilişkilerini bozabilmekte, kariyerinde düşmelere yol açabilmekte, uzun süreli bilgisayar başında oturma sonucunda yemek, uyku problemleri ve kas-iskelet sistemi sorunları gibi bir takım fiziksel problemlere yol açabilmektedir². Bireylerin internet kullanımını sınırlandıramaması ve aşırı internet kullanımı sonucu günlük işlevselliğin bozulması internet bağımlılığı için karakteristik özelliklerdir³. İnternetin interaktif işlevleri bağımlılık açısından risk taşımakta olup, eşlik eden birtakım psikiyatrik rahatsızlıklar (depresyon, sosyal fobi, vb) ve birtakım kişilik özellikleri internet bağımlılığına yatkınlık oluşturmaktadır⁴. İnternetin bazı işlevleri bağımlılık riskini arttırabildiği gibi, diğer bağımlılık türlerinin doyumu içinde kullanılabilir. Günlük hayatımızı pek çok alanda kolaylaştıran internetin aşırı kullanılması bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. Modern toplumda bazı bireylerin yüz yüze iletişim yerine sanal ortamda iletişimi tercih ettikleri, günlük yaşamın gerektirdiği etkinlikleri erteleyebildikleri, ihmal edebildikleri, günlerce internetin esiri oldukları ve aşırı kullanım gibi davranışlar sergileyebildikleri gözlenmektedir⁵. Bu durum, internet bağımlılığı veya problemlı/patolojik internet kullanımı gibi davranış problemlerini ortaya çıkarmıştır. Bağımlılık kavramı, klinik uygulamalarda temel olarak davranışsal bağımlılık ve fiziksel bağımlılık olarak ikiye ayrılmaktadır. Davranışsal bağımlılık; madde arayışı içeren aktiviteler ve bununla bağlantılı patolojik kullanım özelliklerinin varlığına ilişkin bulguları, fiziksel bağımlılık ise genel olarak toleransın ve yoksunluğun varlığını tanımlamaktadır⁶. Bu çerçevede, klinik olmayan ortamlarda betimleyici yöntemler ile gerçekleştirilen ve genel popülasyonun özelliklerini ortaya koyan çalışmalarda internet bağımlılığı kavramını kullanmanın uygun görülmediği belirtilmektedir⁷. Bu nedenle bu çalışmada internet bağımlılığı kavramı yerine “problemlı internet kullanımı” kavramı tercih edilmiştir. İnternet bağımlılığı, “patolojik internet kullanımı (PİK)”, “aşırı internet kullanımı yada “uygun olmayan internet kullanımı”; genel olarak

internetin aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, internete bağlı olmadan geçirilen zamanın önemini yitirmesi, yoksun kaldığında aşırı sinirlilik hali ve saldırganlık olması ve kişinin iş, sosyal ve ailevi hayatının giderek bozulması olarak tanımlanabilir³⁻⁸. İnternet bağımlılığı üzerine araştırmalar son on yılda yoğun bir şekilde devam etmesine rağmen, bu sorunun nasıl ve neden ortaya çıktığı tam olarak aydınlatılmamıştır. İnternet bağımlılığının nedenleri arasında diğer psikiyatrik rahatsızlıklarda olduğu gibi, çeşitli etkenlerin rolünün olduğu düşünülmektedir⁹⁻¹³. Sosyal fobi ilk kez DSM-III’ te yer almıştır. Daha sonra sosyal fobi ile ilgili pek çok araştırma yapılmış ve sosyal fobiye sahip olan kişilerin heterojen bir grup olduğu sonucuna ulaşılmıştır¹⁴⁻¹⁶. DSM-III-R ve DSM-IV’ te sosyal fobi; yaygın sosyal fobi (pek çok sosyal ortam ve etkileşimde kaygı ve korku yaşayanlar) ve durumsal sosyal fobi (bazı sosyal durumlarda korku ve kaygı yaşayanlar) olmak üzere iki grupta yer almıştır. Pek çok araştırmada yaygın sosyal fobiye sahip kişilerin durumsal sosyal fobisi olan bireylere kıyasla sosyal kaygı, depresif belirti, sosyal yaşam ve etkileşimde işlevsel kayıp ve yaşam kalitesinde düşüş bakımından daha çok sıkıntı yaşadığı kanısına varılmıştır [17]. Literatürde psikanalitik kuram ve sosyal fobi ile ilgili az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmalarda, psikiyatrik belirtilerin, bireylerin çözemedikleri bireysel çatışmalardan ve ego fonksiyonlarının bozulmasından kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır [18]. 1920’de Watson ve öğrencisi Raynor yaptıkları çalışmalarla kişilerde fobilerin klasik koşullama yoluyla ortaya çıktığı fikrini ortaya atmışlardır. Doğrudan koşullanma yoluyla oluşan sosyal fobide ise kişilerin başından travmatik bir olay geçmesiyle bu travmatik olayı diğer ortamlara genellemesi gerekmektedir. Fobilerde, korku yaratan nesneye karşı koşullanmış olma fikri 1970’lere kadar etkisini göstermiş, fakat 1970’li yıllar itibarıyla araştırmacılar fobilerin oluşumuna farklı açılardan da yaklaşmışlardır. 1978 yılında Bandura, “sosyal öğrenme modelini” geliştirmiş, bu model kapsamında yapılan araştırmalarda travmatik olayların kişi tarafından deneyimlenmemiş olduklarında dahi bireylerde genellenmiş korku tepkilerine yol açabileceğine dair bulgular elde edilmiştir¹⁹. Bilişsel kuramlara göre rasyonel ve işlevsel olmayan inanç ve düşünceler anksiyete bozukluklarına yol açmaktadır. Bu inanç ve düşünceler kişilerin çevrelerindeki olayları ve olguları hatalı yorumlamalarına ve yanlış çıkarımlarda bulunmalarına sebep olmaktadır. Yani temel olarak bilginin işlenmesinde oluşan hatalar anksiyete bozuklukla-

rının, daha özgün olarak sosyal fobinin ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde etkin rol oynamaktadır²⁰⁻²¹. Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinde internet kullanımının genel psikolojik belirtiler ve sosyal fobi ile ilişkisini incelemektir.

Gereç ve Yöntem

Kesitsel tipte olan bu araştırmanın evrenini 2014-2015 öğretim yılında Yalova Üniversitesi'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilere, araştırma hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra onamları alınmıştır. Öğrencilere yaş, cinsiyet, internet kullanım süresi ve şekli gibi bilgilerin sorulduğu sosyodemografik veri formu, Belirti Tarama Testi, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği ve Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği verilerek doldurmaları istenmiştir. Çalışma için etik olur, Sakarya Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan alınmıştır. Araştırmaya 510 kişi katılmış, 25 yaş üstü olan 15 kişi ve psikiyatrik hastalığı olan 4 kişi ve verileri eksik olan 31 kişi çalışma dışı bırakılarak analizler 460 kişi üzerinden yapılmıştır. Anket formundan elde edilen veriler SPSS 20.0 istatistik programına aktararak analiz edildi. Veri analizinde frekans, ortalama, ortanca, minimum, maksimum gibi tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel testler, önemlilik testlerinden Mann Whitney-U testi, KruskalWallisvaryans analizi ve Spearman korelasyon katsayıları kullanılmıştır. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilks testi ve Kolmogorov-Smirnov kullanılarak denetlenmiştir. Anlamlılık seviyesi $p \leq 0.05$ olması durumunda anlamlı farklılığın olduğu belirtilmiştir.

Bulgular

Çalışmaya katılan öğrencilerin % 50.7'si kadın % 49.3'ü erkek olarak belirlenmiştir. En küçük yaş 18 en büyük yaş 25 olduğu gösterilmiştir. Çalışma grubu 1,2,3 ve 4. sınıflardan oluşmaktadır. Başarı durumuna göre değerlendirildiğinde araştırma grubunun büyük çoğunluğunu (% 43.3) orta derecede başarıya sahip öğrenciler oluşturmaktadır (Tablo 1). Öğrencilerin %34.5'i interneti günde 2-4 saat arası, %28.4 si 4-6 saat arası, %18.8'i 6 saat ve üstü kullandığını beyan etmiştir (Tablo 2). Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanım ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 68.25 ± 23.718 olarak belirlenmiştir (min:33 max:161). Alt ölçeklerden olan Prob-

lemli İnternetin Aşırı kullanım ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının 15.06 ± 4.645 (min:6 max:30) olduğu gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	233	50.7
	Erkek	227	49.3
Yaş	21 Altı	206	45.2
	21 ve Üstü	250	54.8
Sınıf	1	145	31.8
	2	90	19.7
	3	136	29.8
	4	85	18.6
Başarı Durumu	Çok İyi	22	5.1
	İyi	150	34.7
	Orta	187	43.3
	Başarısız	73	16.9
Okula Devam	Çok İyi	154	33.6
	İyi	184	40.1
	Orta	97	21.1
	Kötü	24	5.2
Yaşadığı Yer	İl	272	59.5
	İlçe	149	32.6
	Kasaba	18	3.9
	Köy	18	3.9
Maddi Durum	Kötü	15	3.3
	Orta	260	57.3
	İyi	159	35.0
	Çok İyi	20	4.4
Özel Eğitim	Evet	72	15.7
	Hayır	388	84.3
Kiminle Yaşıyor	Yalnız	33	7.2
	Aileyle	43	9.4
	Arkadaşla	160	35.1
	Yurtta	220	48.2

Problemlı İnternetin Sosyal Fayda-Rahatlık alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının 20.045 ± 7.636 olduğu tespit edilmiştir (min:10 max:48). Problemlı İnternetin Olumsuz Sonuçları alt ölçeğinden aldıkları puan ortalamasının 33.14 ± 13.903 olduğu bulunmuştur (min:17 max:83) (Tablo 3). Problemlı internet kullanım ölçeğinden alınan puan ile internet kullanım sıklığı, sınıf, maddi durum ve ki-

minle yaşadığı arasında anlamlı ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Kötü sosyoekonomik düzeyde yer aldığını belirten bireyler, iyi ve orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunduğunu belirten bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek problemlı internet kullanımını puanlarına sahipti.

Tablo 2. Ortalama İnternet Kullanım Süreleri İle İlgili Tanımlayıcı Analizler

İnternet Kullanım Sıklığı	Sayı	Yüzde
6 Saat ve Üstü	86	18.8
4-6 Saat Arası	130	28.4
2-4 Saat Arası	158	34.5
1-2 Saat Arası	75	16.4
1 Saatten Az	9	2.0

3 ve 4. sınıfların problemlı internet kullanım ölçeğinden aldıkları puanlar 1. sınıf öğrencilerinden anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Ayrıca yalnız kalanların problemlı internet kullanım puanı, yurttaki kalanlara göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. İnterneti günlük 4-6 saat arası kullananların ölçek puanlarının da 1-2 saat arası ve 2-4 saat arası kullananların ölçek puanlarından anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin cinsiyet, yaş, başarı durumu, okula devam durumu, yaşadığı yer ve internet konusunda özel eğitim alma durumuna göre problemlı internet kullanımları ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$) (Tablo 4).

Tablo 3. Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği ve Alt Ölçek Ortalamaları

İnternet Kullanım Sıklığı	Min.	Maks.	Ort.	Std. Deviasyon
Problemlı İnternet Kullanım Ölçek Puanı	33.00	161.00	68.25	23.718
Problemlı İnternetin Aşırı Kullanımı	6.00	30.00	15.06	4.645
Problemlı İnternetin Sosyal Fayda-Rahatlık	10.00	48.00	20.045	7.636
Problemlı İnternetin Olumsuz Sonuçları	17.00	83.00	33.14	13.903

Öğrencilerin SCL-90 Belirti Tarama Testi ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 1.02 ± 0.625 olarak bulunmuştur (min:0.00 max:3.29) (Tablo 5). Öğrencilerin Liebowitz Sosyal Anksiyete ölçeğinden aldıkları puan ortalaması ise 87.77 ± 23.851 olarak bulunmuştur

(min:48.00 max:170.00) (Tablo 6). Problemlı İnternet Kullanımı Toplam Puanı ile LBW Sosyal Fobi Belirtileri Ölçeği, SCL-90 ölçeği toplam puanları ve bunların alt ölçekleriyle yapılan korelasyonda orta düzeyde pozitif yönde ilişki saptanmıştır ($p=0.000$). En yüksek korelasyon katsayıları sırasıyla scl-psikotizm alt ölçeğinde 0.452, SCL toplam puanda 0.440, SCL-fobide 0.425, SCL-anksiyete için 0.408, SCL-depresyon için 0.403 LBW toplam puanda 0.441, LBW kaçınma puanında 0.437 LBW kaygı puanında 0.414, olarak bulunmuştur (Tablo 7).

Tablo 4. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği Ve Demografik Özellikler

İnternet Kullanım Sıklığı	N	Ortanca	25. %	75. %	p=0.000	
6 Saat Üstü	86	71.0	52.2	90.0		
4-6 Saat Arası	130	67.0	55.0	89.0		
2-4 Saat Arası	158	62.0	49.2	76.0		
1-2 Saat Arası	75	54.0	48.0	69.0		
1 Saat Altı	9	61.5	37.2	93.0		
Sınıf	N	Ortanca	25. %	75. %	p=0.008	
1	145	59.0	47.0	75.0		
2	90	66.0	49.7	85.0		
3	136	65.0	52.0	81.0		
4	85	70.0	49.5	90.0		
Maddi Durum	N	Ortanca	25. %	75. %	p=0.001	
Kötü	15	83.0	64.0	126.0		
Orta	260	62.0	51.0	81.0		
İyi	159	59.0	48.0	76.0		
Çok İyi	20	88.0	52.0	101.7		
Kiminle Yaşıyor	N	Ortanca	25. %	75. %		p=0.002
Yalnız	33	77.0	54.0	102.0		
Aileyle	43	71.0	54.0	95.0		
Arkadaşla	160	66.0	51.0	82.7		
Yurttaki	220	59.5	49.0	75.7		

Tablo 5. SCL-90 Belirti Tarama Testi

	Min.	Maks.	Ort.	Std. Deviasyon
SCL	0.00	3.29	1.02	0.625

Tablo 6. Liebowitz Sosyal Anksiyete Ölçeği

	Min.	Maks.	Ort.	Std. Deviasyon
LBW	48.00	170.00	87.77	23.851

Tablo 7. Korelasyon-Ölçekler		
	Problemlı İnternet Toplam Puanı	
	Korelasyon Katsayısı	p Değeri
LBW Toplam Puan	0.441	0.000
LBW Kaygı Puanı	0.414	0.000
LBW Kaçınma Puanı	0.437	0.000
SCL Toplam Puan	0.440	0.000
SCL-Somatizasyon	0.344	0.000
SCL-Obsesyon	0.276	0.000
SCL-Kişiler Arası Duyarlılık	0.387	0.000
SCL-Depresyon	0.403	0.000
SCL-Anksiyete	0.408	0.000
SCL-Öfke-Düşmanlık	0.385	0.000
SCL-Fobi	0.425	0.000
SCL-Paranoid Düşünce	0.360	0.000
SCL-Psikotizm	0.452	0.000
SCL-Ek Madde	0.377	0.000

Tartışma

Üniversite öğrencilerinde problemlı internet kullanım sıklığı ve bunun sosyo-demografik özelliklere göre değişimi, problemlı internet kullanımının genel psikolojik belirtiler ve sosyal fobi ile ilişkisi literatür doğrultusunda tartışılacaktır. Yalova Üniversitesinde gerçekleştirilen bu çalışmada, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin % 50.7'sinin kız, % 49.3'ü erkek olduğu belirlenmiştir. Üsküdar Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okuyan 251 üniversite öğrencisi ile yapılan benzer bir çalışmada, kız öğrenci oranı % 61.0olarak tespit edilmiştir. 2009 yılı TÜİK verilerine göre üniversite /lisans-yüksek okul mezunlarının % 41,3'ünü bayanlar iken 2013-2014 yılı TÜİK verilerine göre üniversite / lisans-yüksek okul mezunlarının % 46.25'ni bayanlar oluşturmaktadır²² Özellikle son yıllarda yapılan çalışmalar, destek ve teşviklerle geçen yıllara oranla kızların eğitime daha da önem verildiğini göstermektedir. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanım ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 68.25±23.718 (min:33 max:161) olarak belirtilmiştir. Alt ölçeklerden, Problemlı İnternetin Aşırı Kullanımından aldıkları puan ortalaması 15.06± 4.645 (min:6 max:30),Problemlı İnternetin Sosyal Fayda-Rahatlık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 20.045±7.636 (min:10 max:48), Problemlı İnternetin Olumsuz Sonuçları ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 33.14±13.903 (min:17 max:83) ola-

rak gösterilmiştir. Fırat Üniversitesinde yapılan çalışmada öğrencilerin problemlı internet kullanım ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları 64.2±22.6 olarak belirlenmiştir. Alt ölçeklerde; Aşırı Kullanma 16.6±5.1, Sosyal fayda 18.7±7.5, Olumsuz sonuç 28.9±12.8 olarak saptanmıştır. Fırat üniversitesinde yapılan araştırmayla kıyaslandığında, çalışmamıza katılan öğrencilerin problemlı internet kullanım ölçeği toplam puan ortalaması, alt ölçeklerden de sosyal fayda ve olumsuz sonuç puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur. Aşırı kullanım alt ölçeğinde ise sonuçlar birbirine yakındır⁶. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeyleri ve problemlı internet kullanımı ölçeğinden aldıkları puanlar incelendiğinde, kötü sosyoekonomik düzeyde yer aldığını belirten bireyler, iyi ve orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunduğunu belirten bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek problemlı internet kullanımı puanlarına sahiptir. Bunun sebebi kötü sosyoekonomik düzeye sahip bireylerin ekonomik olarak ulaşamadığı sosyal aktivitelere (sinema, tiyatro, müzik, yüzme... vs) daha az maddiyat gerektiren ve ulaşılabilir internete yönelmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Benzer şekilde başka üniversitelerin öğrencileri arasında yapılan çalışmalarda üst sosyo-ekonomik düzeye sahip bireylerin yüksek problemlı internet kullanımı ortalamalarına sahip olduğunu gösteren sonuçlarda bulunmuştur. Üsküdar Üniversitesinde ve Fırat Üniversitesinde üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bireylerin, düşük ve orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunan bireylere göre anlamlı düzeyde, daha yüksek problemlı internet kullanımı ortalamalarına sahip olduğu belirlenmiştir⁶⁻²⁵. İnönü üniversitesinde yapılan başka bir çalışmada ise gelir düzeyi (düşük/orta/yüksek) yükseldikçe internet bağımlılığı sıra ortalama değerlerinin de yükseldiği gözlenmiştir²⁶. Çalışmamızda, okula devam durumunun %34,3'ü çok iyi, %39,2' si iyi, %21,4'ü orta, %5,1'i kötü olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin okula devam durumuna göre problemlı internet kullanım ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak devamsızlıkla problemlı internet kullanımı arasında ilişki bulan çalışmalarda mevcuttur. İnönü üniversitesinde yapılan başka bir çalışmada devamsızlık hakkını sonuna kadar kullanan öğrencilerin internet bağımlılık düzeylerinin; hiç devamsızlık yapmayan öğrencilerin ve ara sıra devamsızlık yapan öğrencilerin bağımlılık düzeylerinden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür²⁶. Öğrencilerin kaldıkları yere veya kiminle yaşadıklarına göre problemlı internet kullanım ölçeğinden aldıkları puanların farklı olduğu,

yalnız yaşayan öğrencilerin yurttan kalanlardan anlamlı derecede daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Bu durum yurttan kalan öğrencilerin daha fazla arkadaş ortamına ve aktiviteye sahip olma imkanı bulabilirken, yalnız yaşayanların boş zamanlarını daha fazla internet kullanımına ayırmalarından kaynaklanıyor olabilir. Çalışmamızda öğrencilerin cinsiyetlerine göre problemlı internet kullanım ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı, cinsiyetin problemlı internet kullanımını önemli ölçüde etkilemediği görülmüştür. Benzer şekilde başka üniversitelerin öğrencileri arasında yapılan çalışmalarda problemlı internet kullanımı ile cinsiyetin ilişkili olmadığını gösteren sonuçlarda bulunmuştur²⁹⁻³³. Bu kişilerin cinsiyetleri ne olursa olsun çevrimiçi ilişkilerde, yüz yüze olan ilişkilerdeki kaygıların ortadan kalkmasından, bireylerin dış görünüşleri veya kişisel özellikleri için yargılanma kaygısı yaşamaksızın istedikleri kişiliğe ve cinsiyete bürünebilmelerinden, farklı kişilik ve ilişki biçimlerini deneme fırsatına olanak tanınmasından kaynaklanabilmektedir. Sürekli olarak bireylerin sahte kimlikler kullanmasının kararlı bir karakter oluşumunu engelleyebileceği ve internet kullanımının normalden problemlı kullanıma doğru yönelebileceği, bunun sonucunda da akıl ve ruh sağlığının etkilenebileceği ifade edilmektedir³⁴. Bazı araştırmalarda erkek öğrencilerin problemlı internet kullanımı ölçeği puan ortalamalarının, kız öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur³⁵⁻³⁷. Aynı şekilde kızların problemlı internet kullanım puanlarının erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur³⁸. Problemlı internet kullanımı ile günlük/haftalık internet kullanım süresi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda problemlı internet kullanımını işaret eden net bir sürenin olmadığı görülmektedir. Ancak problemlı internet kullanımının, günlük internet kullanım süresi açısından incelendiği araştırmalarda genellikle internetin günde beş saat ve daha fazla süre ile kullanmanın problemlı internet kullanımına işaret ettiği belirtilmektedir³⁹. Çalışmamızda öğrencilerin %18.8'iningünde 6 saat ve üstü, %28.4' ünün 4-6 saat arası, %34.5'inin 2-4 saat arası, %16,4' ünün 1-2 saat arası, %2,0'ininise 1saatten az internet kullandığı tespit edilmiştir. Problemlı internet kullanım ölçeğinden alınan puanlar, internet kullanım süreleri ile istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ve interneti günlük 4-6 saat arası kullananların ölçek puanlarının da 1-2 saat arası kullananlardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu veriler Yalova Üniversitesindeki öğrencilerin bilgisayar karşısında geçirdik-

leri günlük vaktin fazla olduğunu göstermektedir. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin internet bağımlık düzeylerini inceleyen çalışmada sonuçlarımızı desteklemektedir. Günlük internet kullanım durumuna göre, internet bağımlılığının 4 saat ve üstü kullanan öğrencilerde en yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir⁴⁰. Benzer şekilde, internet kullanım süresi arttıkça, problemlı internet kullanım düzeyinin arttığını gösteren çalışmalar da bizim çalışmamızı desteklemektedir⁴¹. İnternette harcanan sürenin, internet bağımlılığının sebeplerinden biri olduğu, bu nedenle öğrencilerin internette ayrı kalmakta zorlandıkları ve zamanı sınırlamakta güçlük çektikleri de bildirilmektedir. Bu nedenle internette geçirilen sürenin artmasının problemlı internet kullanım riskini artırdığı düşünülmektedir. Akdağ M.'nin yaptığı çalışmada, günlük internet kullanım süresine göre internet bağımlılık düzeylerine bakıldığında, 60 dakikadan daha az sürede internet başında vakit geçiren öğrencilerin, kontrol kaybı, daha fazla online kalma isteği, sosyal ilişkilerde olumsuzluk alt boyutları ve toplamdaki sıra ortalama değerlerinin, 60 dakikadan fazla vakit geçiren öğrencilerin sıra ortalama değerlerinden anlamlı bir şekilde düşük olduğu görülmüştür²⁶. Yapılan analizlerden öğrencilerin okudukları sınıfa göre internet kullanım ölçeğinden aldıkları puanın anlamlı şekilde değiştiği anlaşılmıştır. Üniversite öğrenimine devam eden 1. Sınıf öğrencilerin 3. ve 4. Sınıflara göre puan ortalamaları arasındaki farktan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Buna göre; 3 ve 4. Sınıfta okuyan öğrencilerin problemlı internet kullanım ölçeği puanlarının 1. sınıfta okuyan öğrencilere göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Fırat Üniversitesinde yapılan çalışmaya göre 4. sınıfta okuyan öğrencilerin problemlı internet kullanım ölçeği puanlarının birinci ve ikinci sınıflara göre yüksek olması da çalışmamızı desteklemektedir⁶. Üniversite öğrencileri arasında yapılan başka çalışmalarda problemlı internet kullanımı ile öğrencilerin sınıfları arasında ilişki olmadığını gösteren bulgular da saptanmıştır⁴². Üçkardeş E.'nin yaptığı çalışmada ise problemlı internet kullanımının 1 ve 2. sınıfta yoğunlaştığı tespit edilmiştir⁵. Yaş ya da sınıf farkının sonucu etkilemediğini gösteren bu bulgular bizim çalışmamızla benzer niteliktedir⁵. TÜİK verilerinde, bireylerin yaş grubuna göre bilgisayar ve internet kullanım oranları incelendiğinde; 16-24 yaş grubunun diğer yaş gruplarına oranla daha riskli olması, bizim örneklem grubumuzun da ağırlıklı olarak bu yaş grubundan oluşması, çalışılan gruba yönelik bilgilendirme ve eğitimin önemini arttırmaktadır⁴⁸. Bu

konuda Üsküdar Üniversitesinde yapılan çalışmada ise 18-24 yaş grubu ile 20-21 yaş grupları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür²⁵. Çalışmamızda, Problemlı İnternet Kullanım Ölçeğinin alt ölçekleri olan internetin olumsuz sonuçları, internetin aşırı kullanımı ve sosyal faydadan alınan puanlar ile öğrencilerin interneti kullanım süreleri arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Literatürdeki çalışmalar ile bizim çalışmamızın bulgularının birbirlerini destekler nitelikte olduğu görülmektedir. İnternet başında 60 dakikadan daha az vakit geçiren öğrencilerin, kontrol kaybı, daha fazla online kalma isteği, sosyal ilişkilerde bozukluk alt boyutları ve toplamdaki sıra ortalama değerleri, 60 dakikadan fazla vakit geçiren öğrencilerin değerlerinden anlamlı şekilde düşük bulunmuştur²⁶. Öğrencilerde ruhsal belirti ve yakınma durumları incelendiğinde, obsesif kompulsif bozukluk alt boyutu birinci sırada, kişiler arası duyarlılık ve depresyon alt boyutu ikinci sırada, paranoid düşünce bozuklukları alt boyutu üçüncü sırada yer almıştır. Kartal ve arkadaşlarının Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinde yaptığı araştırmada, 1 ve üzeri puan dağılımlarının en fazla obsesif kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, yeme ve uyku bozuklukları ve depresyon alt boyutunda toplandığı görülmüştür⁴³. Yükseköğrenim Kredi Yurtlar Kurumu'nda bannan öğrencilerinin ruhsal belirti düzeylerini ölçmek için yapılan çalışmada da puan dağılımlarının en fazla obsesif kompulsif bozukluk, kişiler arası duyarlılık, depresyon alt boyutunda toplandığı görülmüştür⁴⁴. Deniz ve arkadaşlarının üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada ise en çok obsesyon, depresyon ve kişiler arası duyarlılık boyutlarına ait bulguların fazla olduğu gözlemlenmiştir⁴⁵. Yapılan farklı çalışmaların sonuçlarının da bizim çalışmamızla benzer olduğu saptanmıştır. Çalışmamızda öğrencilerin Liebowitz Sosyal Anksiyete ölçeğinden aldıkları puan ortalaması 39.65±23.760 olarak belirlenmiştir. Üsküdar üniversitesinde; üniversite öğrencilerinde sosyal fobi ile okul başarı durumunu inceleyen çalışmada bireylerin Liebowitz Sosyal Anksiyete Ölçeğinin ortalamasının (40.87±20.50) olduğu saptanmıştır⁴⁶. Bu sonuçların bizim çalışmamızla benzer olduğu görülmüştür. Problemlı İnternet Kullanımı toplam puanı ile LBW Sosyal Fobi Belirtileri Ölçeği, SCL-90 Ölçeği ve bunların alt ölçekleriyle yapılan korelasyonda orta düzeyde korelasyon saptanmış ve en yüksek korelasyon katsayıları sırasıyla SCL-psikotizmalt ölçek, LBW ve SCL-90 toplam puanları ve LBW kaçınma puanında sırasıyla;0.452,0.441, 0.440 ve 0.437 olarak belirlenmiştir. Problemlı internet kullanımı üniversite öğren-

cilerinin duygu ve davranışlarında değişiklik meydana getirmektedir. Benzer şekilde utangaçlık, depresyon ve özgüven eksikliği fazla olan öğrencilerin internet bağımlısı olma eğiliminin daha yüksek olduğunu ortaya koyan çalışmalar da mevcuttur⁵⁰. Üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada problemlı internet kullanımı ile akademik öz-yeterlik arasında negatif yönde anlamlı ($r=-.56$, $p<.01$) ilişki bulunmuştur³⁸. Tayvan'da yapılan bir çalışmada internet bağımlılığıolan bireylerin, bağımlı olmayanlara göre daha fazla aile, okul, sağlık, kişilerarası ve finansal problemler yaşadıkları, utangaç, depresif ve benlik saygısı düşük özelliklere sahip öğrencilerin daha fazla bağımlı olma eğiliminde oldukları bulunmuştur⁵⁰.

Sonuç ve Öneriler

Çalışma sonucunda problemlı internet kullanımı açısından riskli öğrenci gruplarının olduğu, internette uzun süre geçirmelerinin bu riski daha da arttıracığı, bununla birlikte öğrencilerin sosyal fobi ve genel psikolojik belirtilerde artış yaşadıkları ve problemlı internet kullanımı arttıkça davranış bozukluğu ve bu doğrultuda sosyal fobi ve genel psikolojik belirtilerin de arttığı sonucuna varılmıştır. Problemlı internet kullananların sayısını azaltmak için öğrencilere; internetin ekonomik kullanılmasının internetin etkili ve verimli kullanılmasının öğretilmesi, öğrencilere PİK'nın olumsuz sonuçları ile ilgili eğitim verilmesi, üniversite ortamında öğrencilerin sosyalleşebilecekleri, boş zamanlarını geçirebilecekleri aktivitelerin sağlanması, sanatsal ve sportif aktivitelerini yapabilecekleri ortam sağlanması, sinema, tiyatro gibi kendilerini ifade edebilecek aktivite alanlarının oluşturulması bu çalışmada öneri olarak sunulmuştur. Buna ilave olarak; Riskli grupların belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla yönlendirmeler yapılması ve eğitimlerle desteklenmesi için: Öğrencilerin internette uzun süre geçirmesinin nedenlerine yönelik daha kapsamlı çalışmalar yapılması önerilebilir. Eğitim-öğretim dönemlerinin başlangıcı ve sonunda, problemlı internet kullanıma bağlı olumsuz durumların belirlenmesi ve önlenmesine yönelik çalışmaların başlatılması, problemlı internet kullanımının sosyal, kişisel ve psikolojik durumlarla ilişkisinin tespiti için, somut olarak daha derinlemesine çalışmaların yapılması, problemlı internet kullanımının azaltılması amacıyla bir yetişkin olma yolunda ilerleyen üniversite öğrencilerinin başarılı bir kimlik geliştirmelerine yönelik hizmetler sunulması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Nalwa K, Anand AP. "Internet addiction in students: A cause of concern", *Cyberpsychology and Behaviour* 2003; 6:653-656
- Chou C, Condron L, Belland JC. "A Review of the Research on Internet Addiction," *Educational Psychology Review* 2005; 17:4-5.
- Arsoy Ö., "İnternet bağımlılığı ve tedavisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar", *Türkiye Klinikleri Dergisi* 2009; 1:55-67.
- Young KS, "Internet addiction" *Am Behav Sci* 2004; 48:402-441.
- Üçkardeşler Eda A., "Mersin üniversitesi öğrencileri arasında internet bağımlılığının değerlendirilmesi", Doktora Tezi, 2010
- Sevindik F., "Fırat üniversitesi öğrencilerinde problemlı internet kullanımı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi", Doktora Tezi, 2011.
- Ceyhan E, Ceyhan AA., "An Investigation of Problematic Internet Usage Behaviors on Turkish University Students", *The Proceedings of 7. International Educational Technology Conference, 3-5 May 2007, Near East University-North Cyprus*, 112-115.
- Arsoy Ö., "İnternet bağımlılığı ve tedavisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar" 2009; 1:55-67.
- Davis KL, Charney D, Coyle J, Nemeroff C. *Neuropsychopharmacology: The Fifth Generation of Progress*. 5th ed. Pp. 1736-1737. Md: Lippincott Williams & Wilkins; Baltimore, 2002.
- Chen SH, Weng LC, Su YJ, Wu HM. "Development of Chinese Internet Addiction Scale and Its Psychometric Study" *Chin J Psych*. 2003;45:279-294.
- Kratzer S, Hegerl U. "Is internet addiction a disorder of its own? A study on subjects with excessive internet use", *Psychiatrische Praxis*. 2008; 3:80-83.
- Öztürk Ö, Odabaşoğlu G, Eraslan D. "İnternet bağımlılığı: kliniği ve tedavisi". *Bağımlılık Dergisi* 2007; 8:36-41.
- Kandel E, Schwartz JH, Jessell TM. "Principles of Neural Science", 4th edition. U.S.A McGraw-Hill Companies, 2000:1007-1010
- Heimberg, R. G., Holt, C. S., Schneir, F. R., & ark. The issue of subtypes in the diagnosis of social phobia. *Journal of Anxiety Disorders*, (1993). 7, 249-269.
- Kessler, R. C., McGonagle, K. A., Zhao, S., Nelson, C. B., Hughes, M., Eshleman, S.ve ark. "Lifetime and 12-month prevalence of DSM-III-R psychiatric disorders in the United States", *Archives of General Psychiatry*, (1994), 51, 8-19.
- Morahan-Martin J, Schumacher P. "Incidence and correlates of pathological Internet use among college students", *Comp Human Behav*. 2000;16:13-29.
- Nalwa K, Anand AP. "Internet addiction in students: A cause of concern. *Cyber psychology and Behaviour*" 2003; 6:653-656
- Bellak, L., Hurlvich, M., & Gediman, H. "Ego functions in schizophrenics, neurotics, and normals". New York: Wiley, 1973.
- Altınörs, A. "Davranışçı Yaklaşım Chomsky'nin İtirazı", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2012, s.65-90
- Ahioğlu, E.N. "Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2011, 19 (1), 2-5.
- Kılıç M., "Değişik Psikolojik Arazilara Sahip olan ve Olmayan Öğrencilerin Sorunları, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1987, s.63,
- Altınbaş F, Kul M., "Üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımı alışkanlıklarının ölçülmesi: VanYüzüncüyıl Üniversitesi Örneği" *Akademik Bakış Dergisi* 2015, Sayı :51,
- www. tük.gov.tr, Nisan 2017.
- Dursun F, "Üniversite Öğrencilerinin İnterneti Kullanma Amaçları" XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004
- Büyüklüz B., "18-25 yaş arası genç erişkinlerde problemlı internet kullanımı ve iletişim becerileri arasındaki ilişki", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016,
- Akdağ M., et al., "Üniversite Öğrencilerinin İnternet Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" Nisan 2014 Cilt 15, Sayı 1, ss. 73-96 DOI: 10.17679/uefd.98972.
- Yang SC., Tung CJ. "Comparison of Internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school". *Computers in Human Behavior*, 2007;23:79-96.
- Young KS, "Internet addiction". *Am Behav Sci* 2004; 48:402-441.
- Brenner V. "Psychology of computer use: XLVII. Parameters of Internet use, abuse and addiction: the first 90 days of the Internet Usage Survey". *Psychol Rep*. 1997; 80:879-82.
- Young KS. "Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder" *Cyberpsychology and Behaviour* 1996; 3:237-244.
- Strahan, Y. E. "The effects of social anxiety and social skills on academic performance". *Personality and Individual Differences*, 2003, 34, 347-366.
- Hall, A.S ve Parsons, J. "Internet addiction: College student case study using best practices in cognitive behavior therapy", *J Mental Health Couns*, 2001, 23,312-327,
- Leung, L., "Net-generation attributes and seductive properties of the internet as predictors of online activities and internet addiction". *Cyberpsychology&Behavior*, 2004, 7(3), 333-348..
- Ceyhan E., "Problemlı İnternet Kullanım Düzeyi Üzerinde Kimlik Statüsünün, İnternet Kullanım Amacının ve Cinsiyetin Yordayıcılığı", 2010, 10 (3), 1323-155..
- Çakır-Balta, Ö. ve Horzum, M. B., Web tabanlı öğretim ortamındaki öğrencilerin internet bağımlılığını etkileyen faktörler, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2008, 41(1), 187-205..
- Bourdon, K. H., Boyd, J. H., Rae, D. S., Burns, B. J., Thompson, J. W. & Locke, B.Z. "Gender differences in phobias: results of the ECA community survey" *Journal of Anxiety Disorders* 1988.,2, 227-241
- Chen SH, Weng LC, Su YJ, Wu HM. Development of Chinese Internet Addiction Scale and its psychometric study. *Chin J Psych*. 2003;45:279-294.
- Odacı H., Çelik B.Ç., "Üniversite öğrencilerinin problemlı internet kullanımının akademik öz-yeterlik, akademik erteleme ve yeme tutumları ile ilişkisi", 5 th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24 September 2011
- Mythily, S., Qiu, S., Winslow, M. "Prevalence and Correlates of Excessive Internet Use among Youth in Singapore, *Ann Acad Med Singapore*, 37(1),9-14, 2008.
- Kır İ, Sulak Ş., "Eğitim fakültesi Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi" Cilt:13 Sayı:51 (150-167) *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* ISSN:1304-0278, 2014.
- Kaya A., "Öğretmen Adaylarının Sosyal Ağ Sitelerini Kullanım Durumları ve İnternet Bağımlılığı Düzeyleri" Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2011.
- Sarıkaya M., Öğretmen Adaylarının Problemlı İnternet Kullanımı Ve İnternet Öz-Yeterlik Düzeylerinin İncelenmesi Hacettepe Üniversitesi, 2011
- Kartal A, Çetinkaya B, Türkan T., "Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinde Ruhsal Belirtilerin Taranması", *TAF Preventive and Medicine Bulletin*, 2009, 8(2) 161-166,
- Gülaçtı F., "Kredi Yurtlardaki Öğrencilerin Ruhsal Belirti Düzeylerinin Yordayıcılığı" Nov 23, 2016
- Deniz ME, Avşaroğlu S, Hamarta E. Psikolojik Danışma Servisine Başvuran Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirti Düzeyleri. <https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/292.pdf>, Erişim tarihi: 19/04/2017
- Uzun Ö., "Üniversite öğrencilerinde sosyal fobi, içe ve dışadönük kişilik özellikleri ve okul başarı durumu", *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2016
- Noyan, H. ve Sertel Berk, H. Ö. "Ergenlerde sosyal fobi, içe ve dışadönük kişilik özellikleri ve okul başarı durumu". XII. Ulusal Psikoloji Konf., Yakın Doğu Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, 2007.
- Ümmet, D. "Üniversite öğrencilerinde sosyal kaygının cinsiyet rolleri ve aile ortamı bağlamında incelenmesi". *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 2007.
- Gültekin, B. K. ve Dereboy, İ. F., "Üniversite öğrencilerinde sosyal fobinin yaygınlığı ve sosyal fobinin yaşam kalitesi, akademik başarı ve kimlik oluşumu üzerine etkileri", *Türk Psikiyatrid Dergisi*, 2011, 22 (3),150-158.
- Yang SC., Tung CJ. "Comparison of Internet addicts and non-addicts in Taiwanese high school", *Computers in Human Behavior*, 2007, 23:79-96.

